

Петер Симонич¹ (Словенија)

ПОЛИТИЧКАТА ЕКОНОМИЈА И ЕКОЛОГИЈА НА ШЕЌЕРНИТЕ ЗАДРУГИ ВО МАХАРАШТРА

Айстиракѝ: Задругите беа вообичаен и успешен начин за организирање на индустријата со шеќерна трска во Махараштра. За време на индискиот социјализам локалните самостојни организации беа важни политички и економски алатки за развој, кои се спротивставуваа на пазарниот егоизам. Неолиберализмот се насочи во спротивен правец, кон расклопување на економијата на заедницата и кон приватизација на изворите и профитот. Еден далечен поглед на 20 век ја открива меѓузависноста на монокултурните агрономии, национализмот и општествената стратификација. Во двата случаи конкретното општество не успеа да ги разреши важните дилеми за еколошката одржливост и здравјето. Анализите единствено на технолошките и економските фактори за руралниот развој не се доволни за да се објасни успехот и условите на одредено индустриско растение. Истовремено треба да се вклучат анализите на религијата, средството, политичката митологија и идеологија.

Клучни зборови: шеќерна трска, Марати, Махараштра, Индија, монокултура, комунализам, неолиберализам, зелена револуција, здравје.

Вовед

Индиските антрополози многу придонеле во истражувањето на минатото и сегашната состојба на земјоделството (e.g. Appadurai 1989; Gadgil, Guha 1995; Gupta 2005). Главниот акцент беше ставен на зависноста на локалните земјоделци од националниот и глобалниот пазар кога методологијата на антрополошко истражување од мали размери и во затворени културни услови стана недоволна. Другите истражувани аспекти се однесуваа не само на економските и општествените ограничувања туку и на ограничувањата од страна на животната средина врз современото земјоделство.

Во текот на моите истражувања во областа на економската, политичката антропологија и антропологијата на животната средина, многу се заинтересирав за човечката или општествената економија што стана важна тема во многу општества по финансиската криза од 2007 година. Номадскиот капитал, финансијализацијата и дезинтеграцијата на социјалната држава – генералното намалување на општествените одговорности за сметка на поединечното концентрирање на капиталот – беа

¹ Петер Симонич е доктор по етнолошки науки, доцент по културна антропологија на Одделот за етнологија и културна антропологија, Филозофски факултет, Универзитет во Љубљана.

дефинирани како меѓници на неолибералната мантра за економски раст, оставајќи го мнозинството од националната и од светската популација без основен доход и сигурност (e.g. Giraud 2006; Harvey 2005; Graeber 2011).

Една комбинација на студии за земјоделството и студии од областа на општествената/социјалната економија ме вовеле во истражувањето на шеќерните задруги во Махараштра. Шеќерот, како кафе то или солта, е толку присутен во нашите животи што ретко помислуваме на неговото производство, дистрибуција или консумација. Консумирањето на шеќер постојано се зголемува во последните 400 години, на тој начин поттикнувајќи го константното зголемување на производствените капацитети. Во 2011 година, светското производство достигна 159.000 милиони тони суров шеќер, а побарувачката порасна на 161.000 милиони тони. Светското производство на шеќер до 2020 година ќе се подигне на повеќе од 209.000 милиони тони. Поради големите инвестициски циклуси во Индија и Бразил и поради можните здравствени рестрикции за консумирање шеќер, дотогаш веројатно производството ќе ја надмине побарувачката (OECD 2011: 132). Повеќе од 70 проценти од шеќерот во светот потекнува од трска². Бразил е еден од најголемите производители на шеќерна трска и најголем извозник на шеќер, кој ги одредува светските цени. Австралија и Тајланд се веднаш по Бразил кога станува збор за извозот на шеќер од шеќерна трска (OECD 2011: 12).

Индустрите поврзани со шеќерната трска според Минц (Mintz 1985) биле капиталистички во однос на степенот и организацијата на работата. Сепак, поради меркантилистичката природа, тие всушност претставуваат преод од феудалниот ред кон метрополитски капитализам. Од друга страна, шеќерот е длабоко вкоренет во симболичката мрежа на човештвото преку рудиментот на добросостојба и благоста на животот (Mintz 1985: 16–18) – долче вита³. Галовеј (Galloway 1989) го поврзува капиталистичкото производство на шеќер со три институции што секако се забележителни примери за „сладоко живот“: плантажи, ропство и трговија со робови. Заедно со економската глобализација се зголеми зависноста на индиските земјоделци од трговците, земјопоседниците и лихварите (Amin 1984: 89–95; Galloway 1989: 218–233). Профитите во Европа ретко ветуваа (Broadberry, Gupta 2006).

Денеска постојат околу 45 милиони производители на шеќер во Индија. По текстилот (памук), шеќерната индустрија е втората најголема земјоделска индустрија во Индија (Internet 1). Индија е втор најголем производител на шеќерна трска во светот, и целото производство се троши таму. И покрај нејзината колонијална историја, шеќерната индустрија од Махараштра денеска влегува главно од супконтиненталните општествени услови; локалните, националните, федералните, етнички-

² Производството на шеќер од шеќерна репка денеска претставува 20 до 30 проценти од светското производство на шеќер. Европската Унија е меѓу најголемите произведувачи на шеќерна репка (најмоќни се Франција и Германија и Русија – „Северноевропски шеќерен појас“). Европската Унија и Украина се исто така важни како извезувачи на шеќер (Internet 3). Шеќерната репка технички не е монокултура бидејќи културата е вклучена во петгодишна ротација.

³ Растението на шеќерна трска беше забележано од Харолд Конклин (Harold Conklin 2008 [1954]: 245–246) на Филипините каде што истражувал за примитивното земјоделство. Трската била една од културите посадена на исчистена земја во шумата. Трската исто така била спомната во белешките за полјоделците во Амазонскиот Басен (Netting 1993: 45–46).

те, кастинските или моменталните услови на животната средина се поважни за животот на земјоделците од Махараштра отколку шеќерното производство во Кина или успешните насади на шеќерна трска, на пример, во Бразил. Глобалниот пазар на шеќерната индустрија не влијае директно врз денешното производство, туку индиректните идеолошки рамки на неолибералното владеење завиткано во јазикот на приватната сопственост и обврски, како и вредноста на БДП и глобалната распределба на капиталот (в. Hardin 1968; Bêteille 1986; Harvey 2005).

Махараштра е третата по големина индиска држава и има највисок БДП. Главниот град Мумбаи е финансиски центар на цела Индија (Internet 4)⁴. Во оваа федерална држава се произведуваат 40 проценти од шеќерната трска во Индија (Internet 1). Конвертирано во пари, годишното производство на трска во Махараштра вреди повеќе од 400 милиони евра.

Во овој текст, кооперативната индустрија на шеќерна трска во Махараштра е презентирана преку: а) некои домашни економски и политички односи што се поврзани со одгледувањето на ова растение во последните 100 години и б) влијанијата на „инертниот социоекономски модел“ врз биофизичката животна средина и здравјето.

Социоидеолошки основи на рурална Махараштра

За основањето на „националната свест“ и подоцна за издигнувањето на кастата Марати најмногу придонесе сектата Виркар, која проповедаше еднаквост и братство и која ја воведоше гордоста во јазикот и во културата на Маратите. Виркарите не се трансформираа во посебна каста, па според тоа не беше ставена под прашање кохезијата на големата каста Марати (Pandit 1979: 426)⁵.

Политичката идеологија во Махараштра се темели на основачот на кралството Марата од 17 век, Чатрапатри Шиваци Махараџа (Chatrapatri Shivaji Maharaja). Тој бил лидер на герилскиот отпор против Моголскиот султанат од Бијанур – претставник на неколкувековната доминација на муслиманските династии. Причината за отпорот на Чатрапатри биле даноците наметнати на земјоделците.

Додека Британците претпоставувале дека имаат контрола врз Индија во 18 век, Маратите се ширеле. Во 1760 година нивното кралство се протегаало на 1 милион квадратни километри, што претставува една третина од индискиот супконтинент. Поради нивната воинственост и експанзија, тие создале многу непријатели во

⁴ Официјално Мумбаи има околу 20 милиони жители (неофицијално бројката е за два милиони поголема), што го прави еден од петте најголеми градови во светот. Поради растот на популацијата и поради економскиот раст на супконтинентот, Мумбаи секако има силен потенцијал да наметне силно влијание на глобалната заедница (алфа-град).

⁵ На најниското општествено ниво се наоѓале три касти на недопирливи, а меѓу нив најбројната каста била Махар. Бидејќи немале никакви позиции, тие барале каква било работа, вклучително и во Источноиндиската компанија и во нејзината армија. На овој начин тие се ослободувале од традиционалните кастински односи типични за нивните родни села и станале носители на политичката еманципација на недоприливите Марати и Шудри (Shudras) (Pandit 1979).

хиндуските касти (етничките групи) (Spear 1990: 58–60). Персивал Спепар, британски историчар и службеник во колонијална Индија во 1940-тите години, за Маратите напишал:

Тие биле ниски и крујни, нејпривлечни, но вешити, постојани, зорави, способни и стирливи. Тие живееле во сиромашна земја, имале неколку споменници од минато и малку вкус за елегантен живот. Досега немале историја, но имале чувство за припадност што е еден од предусловите за национално чувство (Spear 1990: 58–59).

Посебна карактеристика на традиционалната кастинска структура на Маратите било отсуството на трговци и финансиери. Повеќето од нив биле населени во поголемите градови во текот на 18 век кога ја прифатиле поканата на новите владетели на кастата Марати. Ова е причината зошто комерцијалната и финансиската буржоазија на Маратите припаѓа на истата заедница што истовремено ги контролира другите индиски држави денеска (Spear 1990: 60).

Британскиот колонијализам донесол промени во социоекономските односи во Махараштра: класата започнува да се меша со кастинскиот систем (преку новата приватна сопственост, глобалната монетарна економија, претставувањето на западниот образован систем итн.). Нееднаквиот развој на капиталистичкото производство во денешна Индија доведе до опстојување на кастинскиот систем, кој е специфичен за секоја федерална држава. Не е можно да се генерализира за односот каста-класа во Индија како целина. Поради националното единство и испреплетувањето на кастата и класата во времето на британската доминација, влијанието на браманите е симболично намалено меѓу Маратите, иако тие сè уште ги држат највисоките позиции во администрацијата и во приватниот сектор. Тие исто така во најголем дел го водат интелектуалниот и културниот живот во Махараштра (Pandit 1979: 425–427; Spear 1990: 58).

Марати е доминантен јазик и го зборуваат 75 милиони луѓе во Махараштра и околу 15 милиони на други места во светот. Заедно со доминантната етнокаста Марати постојат и други касти, како Махар, Манг, Чамбхар, Гурав, Лохар, Нави, Рамоши (Mahar, Mang, Chambhar, Gurav, Lohar, Nhavi, Ramoshi) (Appadurai 1984: 6), уредени според хиндускиот кастински систем со прогласувањето на независноста на Индија (види Gregoĉiĉ 2008, 2011: 9). Многу од нив останале без својата сопственост така што морале да го продаваат својот труд на Маратите.

Национализмот и хиндуизмот се столбовите на идентитетот на Маратите и на нивната политичка економија. Ова доведе до формирање на државата Махараштра во рамките на Индија на 1 мај 1960 година. Аплицирањето на хиндуизмот и национализмот е различно и зависно од животните услови; некој би можел барем да направи разлика меѓу браманските и народните верзии (Phadke 1993: 1142). За време на формирањето на кралството Шиваци, земјата и парите не биле подеднакво распределени. Британците наметнале империјална даночна политика и државна сопственост (Gadgil, Guha 1995: 38–39). Периодот пред нивното доаѓање е насликан со многу поубаво светло од денешна перспектива, што е во врска со постколонијалната колективна оркестрација (политичка митологија).

Појавата на шеќерните задруги

За време на движењето за индиска независност по Втората светска војна, унифицирањето на малите и средните земјоделски произведувачи во задруги имаше потесни и пошироки политички импликации. Без оглед на националното единство на Маратите, од една страна, и традиционалната општествена стратификација на селото, од друга страна, беше формиран заеднички политички блок наспроти урбаните елити – колонијални сопственици на имот и бирократи (Attwood, Baviskar 1987: 47). Задругите понудиле законска рамка за економска и политичка афирмација на земјоделците Марати. Развојот на селото се базирал на иригацискиот систем (бунари и канали), хибридниите семиња, хемиските гуврива и пестицидите („зелена револуција“). Махараштра исто така стана привлечна за мигранти од другите делови на Индија поради достапната вода и поради помалата густина на населението (Conway 1997: 54–58).

Првите задруги на произведувачи на шеќерна трска се појавиле во 1933 година, веднаш по колонијалната заштита на индустријата во Индија. Сепак овие задруги беа во провинциите Утар Прадеш и во Андра Прадеш – на исток од Махараштра. Овој пионерски модел на задруги не опстанал. Многу поуспешен модел на фабрика беше Праваранагар, задружната шеќерна фабрика во Махараштра. Таа беше формирана во 1948 година и започна со работа во сезоната од 1950 до 1951 година (Attwood, Baviskar 1987).

Почетокот на шеќерните задруги во Махараштра се вклопи во првиот петгодишен развоен план во независна Индија. Индиската влада беше под водство на Џавахарлал Нехру, првиот премиер Индиец (1947–1964) и наследник на Махатма Ганди. Неолибералните евалуатори и развивачи го критикуваа Нехру во последните дваесет години за преголемото нагласување на улогата на државата, за следењето на примерите на социјалистичките земји како СССР и Југославија и заради фактот дека економскиот развој не бил доволно брз итн. За Нехру, концептот на индиското заедништво со здружувањето на сите луѓе на Индија беше најважен (Guha 2010: 336)⁶. Дополнително на ова, индустријализацијата се третираше како единствено решение за ендемичната сиромаштија во Индија.

Масовното формирање на шеќерните задруги го следи формирањето на независната и социјалистичка Махараштра и Индија (Internet 2). Заедно со подобрувањето на самоорганизираните микроекономски правни субјекти, исто така следи зајакнувањето на Делхи и неговата администрација. Нехру главно ги поддржувал локалните економски организации, додека истовремено се плашел од можноста за „исклучително тесниот став“: во име на (локалното) заедништво, задругите ја ослабуваат улогата на државата (Guha 2010: 335). Поради тоа Нехру ја отфрлил целосната колективизација; задругите биле само еден од методите за прогрес на индиската држава (Guha 2010: 338–339). Сепак моделот стана многу важен за одржувањето на економските и културните бази на Маратите – како и во одржувањето на нивните кастинско-класни односи на поинаков начин.

⁶ Нехру, син на браман, влегол во политиката во 1920-тите години, кога се вратил од студии од Универзитетот во Кембриџ каде што се заинтересирал за марксизмот (Guha 2010: 336). Индија во негово време имала активно учество во неврзаните земји. Во тој период Комунистичката партија под водство на Мао Седунг ја зеде моќта во Кина и заведе поинаков курс.

Кога се работи за задругите на произведувачи на шеќерна трска и задругите на произведувачи на шеќер кај Маратите, не станува збор само за колективна сопственост туку исто така и за „доброволни здружувања“ на луѓе што преку сопствената работа и инвестиција, како и преку сопствениот физички имот се вклучени во планирањето и добиваат профит и други општествени придобивки од задругите. Тие се базираат врз принципот на *кооперација* и *редистрибуција* (спореди Kropotkin 1972 [1902]; Polanyi 2001 [1944]). Станува збор за економска мрежа (спореди Rapport, Overing 2000: 249–257) со посебна политичка митологија и посебна развојна идеологија. Ретко се случува земјоделци да не бидат членови на задруга од некоја област (Banerjee et al. 2001).

Постои уште една, практична причина зошто се формираат задруги на земјоделци заедно со индиската независност и зошто, на пример, не се формира олигархија на големи сопственици и финансиери. Атвуд и Бавискар (Attwood, Baviskar 1987) сметаат дека тоа се должи на зависноста на фабриките од доволна и навремена количина на суровина. Бројни разочарани земјоделци можеле да ја редуцираат количината на посадена трска или да произведуваат гур (gur – jaggery: традиционален нерафиниран шеќер), кој не е толку соодветен за пакување и транспортирање. Големите земјоделци сигурно би биле економски онеспособени во случај на узурпација на земјата и моќта. Дури и денеска малите произведувачи заедно произведуваат околу 50-60 проценти од целата шеќерна трска што се праќа во фабриките (Слика 1). Тие се силни единствено кога се здружени; нивната поединечна економска и политичка сила е слаба и ограничена на отворениот пазар (спореди Netting 1993).

Преку обезбедување на редовен откуп на шеќерна трска, шеќерните задруги ги зајакнуваат малите земјоделци на економски и политички план. Задругите исто така биле корисни и за големите земјоделци, бидејќи тие можеле да ги пополнат позициите во задружните одбори на директори и на тој начин да имаат свое влијание во регионалната и националната политика. Но тие не можеле да се однесуваат како целосно затворена и издвоена елита бидејќи, однесувајќи се така, можело да не бидат реизбрани во задружните комитети.

Некои од најважните проблеми на современите маратски задруги се поврзани токму со оваа диспропорција на богатство и влијание меѓу малите земјоделци на едната страна и големите земјоделци и директори на фабрики на другата страна (Tupе 1992; Kulkarni 1993). Туп и Кулкарни го објавија своето истражување во време на очигледни идеолошки и општествени промени во Индија: од социјалистички до доцнокапиталистички етатизам кога општествените разлики повторно станале поприфатливи. Моќта на поголемите земјоделци – „шеќерните барони“ (Gadgil, Guha 1995: 3) – сега е веќе видлива според богатството, политичкото влијание, непотизмот и корупцијата. Денеска тие добиваат различна наемнина од економски послабите земјоделци што сакаат да се приклучат во задругите за да ги одржат или да се здобијат со општествени предности што доаѓаат со членството во задруга (задружни училишта, поволни заеми, здравствена грижа итн.). Се воспоставувале меѓузависности и наеми како последица на намалувањето на цената на трската на државно ниво: притисокот на цените ја покажува ранливоста на малите земјоделци, бидејќи тие мора да ги зголемат своите насади или производството или да земат заем за да преживеат, да се натпреваруваат или да останат во игра. Актуелните протести на малите земјоделци за повисоки цени на шеќерната трска се поврзани со

една поширока индиска опозиција насочена против корупцијата, прераспределбата и исцрпувањето на општественото богатство од високиот општествен слој и државната администрација (Jethmalani 2010; Pallavi 2012; Mishra 2012).

„Економската либерализација“ се забрзала по изборите во 1991 година, по атентатот на премиерката Индира Ганди (1984 година) и нејзиниот син Радив (1991 година). Анан Падке (Anan Phadke 1993) ја забележува мобилизацијата на федералните и локалните моќи за *борба против комунализмот*. Тој го гледа јавниот отпор на некои мали земјоделци од шеќерните задруги во близина на Колхапур како демократски и коректен за докажување на виталноста на марксизмот и политичката левица. Ваквите протести се латентни, спорадични и долготрајни (спореди Mishra 2012).

Притисокот од испреплетениот финансиски и агрогенетски капитал во западна Махараштра (областите Сатара и Колхапур) не е толку тежок како во областите на источна Махараштра или барем јас не дојдов до податоци за ова прашање. Во последната декада е забележано енормно зголемување на самоубиствата во источна Махараштра, што се објаснуваше со неспособноста на земјоделците, најчесто произведувачи на памук, да ги исплатат долговите или да ја одржат автономијата со изборот на (домашни, локални) семиња (Mishra 2006; Meeta, Rajivlochan 2006). Како што може да прочитаме и за други места низ светот, статистички земјоделските приноси постојано се зголемуваат, и цените на финалните производи исто така растат, но сепак земјоделците немаат корист од тоа.

Шеќерните задруги во западна Махараштра очигледно сè уште имаат некаков штит од пазарната изложеност на малите земјоделци, овозможуваат стабилни плати, различни јавни услуги и научна поддршка (државни и приватни институции од природните и општествените науки). Преговарачките позиции на задружните членови се посилни доколку работат заедно. Неолибералната парадигма на глобално ниво не го поддржува таквиот локализиран комунализам. Мумбаи, близок глобален центар, секако поддржува различни сфери и стратегии (спореди Ingold 2003).

Задругите во Индија исто така постоеле и во другите гранки – како во производството на ориз и грашок, но сепак задругите за шеќерна трска во Махараштра (како и задругите за млеко во Гујарат) биле единствени според успехот (Attwood, Baviskar 1987)⁷.

Денеска шеќерната трска е најважното индустриско растение на федералната држава Махараштра. Луѓето исто така одгледуваат кромид, грашок, кинеска шеќерна трска (хинду: jowar), просо (хинду: bajri) за сопствени потреби и само делумно за продажба. Може да се сретнат производители на смокви или на цвеќе, како и берачи на индиски ореви (Appadurai 1984: 6). Имав можност да видам дека постои зголемено производство на бобинки, кои можат полесно да се продадат и со високи цени од трската.

⁷ На најниското општествено ниво се наоѓале три касти на недопирливи, а меѓу нив најбројната каста била Махар. Бидејќи немале никакви позиции, тие барале каква било работа, вклучително и во Источноиндиската компанија и во нејзината армија. На овој начин тие се ослободувале од традиционалните кастински односи типични за нивните родни села и станале носители на политичката еманципација на недоприливите Марати и Шудри (Shudras) (Pandit 1979).

Наука, технологија и моќ

Во близина на Сатара и Колхапур има бескрајни плантажи на шеќерна трска каде што може да се забележи и понекој фабрички оцак, понекоја населба или продавница. Фабриците за шеќер станаа доминантен фактор за развој во Махараштра.

Во 1980-тите години во Махараштра се наоѓале четвртина од сите компании за шеќер во Индија. Денеска секоја фабрика меѓу тие 180 ги соединува земјоделците од петнаесет па до сто села. Бројот на луѓето и професиите поврзани со трската е релативно висок (Attwood, Baviskar 1987: 45; Internet 2). „Има многу пари во шеќерниот бизнис“ е изјава што се повторуваше кај повеќето извори од околината на Сатара и Колхапур.

Поголеми приватни шеќерни компании биле формирани од Британците уште од 1784 година. Протекционистичката колонијална политика го зголеми нивниот број во Индија на 140 во 1930-тите години. Пред индиската независност не постоеле задружни фабрики во Махараштра. До 1948 година првата фабрика била основана во областа Ахмеднагар во Махараштра. Станува збор за претходно споменатата фабрика во Праваранагар, која предизвика појава на нови задружни фабрики низ Махараштра, главно под влијание на големите земјоделци што биле во потрага по поголем пазар и поголем надоместок за производството на гур. Годишниот капацитет на фабриката во Праваранагар бил 450 тони, додека денеска просечниот капацитет на задружните фабрики во Махараштра е околу 2500 тони, а на некои места е висок дури до 7000 тони земјоделска култура наменета за продажба. Бројката на приватни фабрики се намалила по 1950 година. Низ цела Индија имало 294 фабрики во 1973 година, а до 1981 година бројот се зголемил на 367. Околу половина од овие фабрики биле приватна сопственост. Бројот на задружни фабрики се зголеми во 1980-тите години, што се должи и на преземањето на приватните фабрики за шеќер. Реткоста на приватните фабрики за шеќер ја разликува Махараштра од другите произведувачи на шеќер на глобалниот југ. Еден директор на задружна фабрика често бил повлијателен и попочитуван отколку државниот секретар (Attwood, Baviskar 1987: 47). Со други зборови, да се биде на чело на фабриката овозможува и политичка кариера и го зајакнува влијанието на кастата Марати во федералната власт (Attwood, Baviskar 1987; Tupe 1992).

Овој тренд се променил во 1990-тите години. Во западна Махараштра задружните фабрики започнале да се распродаваат поради „загубите“ и тие често завршувале во рацете на претставниците или менаџерите на фабриците со поддршка на нивните сроднички, политички и финансиски мрежи (Pallavi 2012). Според Балкришне Д. Кулкарни (Balkrishne D. Kulkarni 1993), педесет проценти од водачите на задружните фабрики биле некако поврзани. Така фабриците што се сметаа како основа за руралниот развој и што ја докажуваа специфичната зависност на земјоделството од индустријата, подоцна станаа места на потенцирани социјални разлики и непотизам. Причината за лошата репутација на задругите, како што вели новата генерација на економски пророци, е „слепата државна политика“, како и „лоби на задругите“ што инсистира на овој модел без оглед на „лошите бизнис-резултати“ (Lalvani 2008: 32–33).

Во случајот со формирањето на задругите (од 1950-тите години наваму), како и во случајот со приватизацијата (од 1990-тите години), една слична група луѓе останува на врвот на маратската хиерархија поврзана со шеќерната трска. Разликата е само во главниот критериум за оправдување на индустријата со шеќерна трска и нејзината човечка организација: од реципроцитетот и социјалната мултифункционалност на земјоделството во периодот по независноста, до неолибералната економска ефикасност на приватната иницијатива и екстернализацијата на (општествените) трошоци.

Но, новите приватни сопственици во суштина се соочуваат со истите проблеми како и Англичаните пред индиската независност: за да бидат ефикасни фабриките, тие треба да имаат редовна испорака на трска, како и одржлив договор со бројните мали локални производители. Тоа ќе се случи доколку сопствениците на фабрики и големите земјопоседници го откупат имотот (со заеми), ангажираат надничари и го забрзаат исчезнувањето на малите земјоделци (спореди Agaghi 1995; Thu 2009). Во веќе преполните градови оваа ситуација често води до комплетна девалвација на селските имигранти (спореди Davis 2006).

Шеќерниот институт Васантдада ја надгледува целата продукција на шеќерна трска во Махараштра. Имотот од 155 акри се наоѓа во Манџари Будрук, село во близина на Пуне (Poona) – околу 250 километри источно од Мумбаи⁸.

Имотот се издвојува во регионот поради неговата уредност. Институтот има вработено околу 300 биолози, машинисти, економисти, агрономи, статистичари и друг персонал, кој треба да развива и продава нови видови на трска, ѓубрива и пестициди. Тие прават планови за садење и шеми за иригација, ги наградуваат најдобрите задружни фабрики во државата Махараштра, ја следат работата во шеќерната индустрија и истражувањата на светско ниво, нудат образовни работилници, постдипломски студии и слично. Институтот исто така вработува 300 неквалификувани работници од околните села. Според изворите, Институтот имал силно влијание на развојот во овој регион (Слика 2).

Институтот бил формиран од страна на премиерот на Махараштра, Шри Васантдада Патил (Shri Vasantdada Patil) во 1975 година. По неговата смрт во 1986 година, неговото водство било преземено од Шарад Павар (Sharad Pawar). Тој бил важен политичар од кастата Марати и бил премиер на Махараштра трипати. Од 2004 година тој исто така бил и индиски министер за земјоделство и истовремено – до 2011 година бил министер за потрошувачка, исхрана и јавна распределба (Internet 5). За време на мојот престој во Институтот, господинот Павар беше претседател на комитетот за мониторинг. Преклопувањето на политиката, економијата, општествените работи и културата поврзано со монокултурата на шеќерна трска кај Марати не може да биде послонно.

⁸ Градот Пуне некогаш беше популарна и мирна дестинација за пензионери и за интелектуалната елита. Важноста на овој образовен центар се споредуваше со англискиот Оксфорд од страна на моите информатори. Денеска драматично е променет квалитетот на животот поради интензивната имиграција на луѓето од селата. Многумина од нив не биле доволно среќни да ја продадат својата земја, туку биле прогонувани во име на индиската модернизација заради потребите на корпорациите и државните (инфраструктурни) проекти.

Исто така успеав да посетам две фабрики, а со едната од нив – Аџинкјатара Сахакари Сакхар Каркхана (Ajinkyatara Sahakari Sakhar Karkhana) во близина на Сатара (на половина пат јужно од Пуне до Колхапур) детално се запознав. Откако администраторите го завршија безбедносното испрашување, зедао лични податоци и откако разбраа зошто некој Европеец се интересира за, според нив, тотално неатрактивно место за туристите, тие љубезно го задоволија моето љубопитство. Ме водеа низ имотот на фабриката, ми ги покажаа плантажите каде што се тестира трската и ми ја објаснија технологијата на садењето. Дискутиравме за задружните фондови, за поволните заеми за членовите (особено за женските членови), за различните здруженија, за поддршката во образованието, за транспортот и за други слични теми. Исто така ми кажуваа за статуата во близина на патот кон фабриката, поставена во чест на сè уште живиот Шримант Чатрапати (Shrimant Chatrapati), поранешен министер за задруги во Махараштра и основач на оваа фабрика во 1982 година. Слично, во просторот на другата фабрика што ја посетив, фотографирав една уредена градина во близина на споменикот на основачот што ја поврзува фабриката со симболизмот и митологијата на Маратите.

Одржливоста на социоекономскиот модел

Анализите на шеќерните задруги во Махараштра главно ги нагласуваат позитивните социоекономски ефекти: го забрзуваат руралниот развој, го зголемуваат приходот за повеќето земјоделци (реалниот приход всушност е редуциран бидејќи зголемениот приход/стандард е проследен со повисоки цени на другите артикли). Задругите ја подобруваат способноста на популацијата за добивање кредит, поттикнуваат подобра патна инфраструктура и ги подобруваат животните услови и домашната потрошувачка. Како резултат на механизацијата се намалува бројот на бикови и расте бројот на млечен добиток (крави, биволи и кози), се подобрува пристапот до вода (со субвенционирани иригациски системи и со копање бунари), се поттикнува развојот во образовниот систем (се формираат локални училишта). Тие нудат можности за развој на дополнително земјоделско производство (занаети, логистика, туризам итн.). Задругите исто така нудат нови работни места (во граѓанскиот инженеринг, конструкција и одржување на иригацискиот систем, тестирање на земјата, достава на растенија, технолошки консултации, сервисни индустрии итн.), го зголемуваат приходот преку позајмување на механизацијата, ја зајакнуваат политичката афирмација на руралните места и влијаат врз бројноста на земјоделскиот пролетаријат (Ture 1992; Kulkarni 1993). Задругите во Махараштра на тој начин ветуваат побрз економски развој и социјална модернизација, но како што можеме да видиме тие целосно запоставиле некои аспекти од индустриското земјоделство, како што се животната средина и здравјето.

Монокултурата на шеќерна трска секако има и штетни последици. Земјоделците пумпаат вода од реките, бунарите, резервоарите или браните. Водата има клучна важност за сите жители на суптропска Махараштра, а посебно за селаните и земјоделците (Mishra 2006). Бунарите се најценети ако се полни во текот на дваесет месеци (bārāmāhi) (Appadurai 1984: 3–9). По Втората светска војна, во пе-

риодот на инвестирање во бирократски управуваното наводнување, тие ги сушеле или исцрпувале одржувајќи ги повеќето селски резервоари (Gadgil, Guha 1995: 39).

Огромната искористеност и загадувањето на земјата и водата за интензивно земјоделство има долгорочни последици. На една страна е постојаното осиромашување на истите минерални супстанции за постојано растење на трската (и користењето на ѓубрива), а на друга страна е редуцијата на биолошката разновидност, особено преку постојаното зголемување на полињата. Имплементацијата на интензивно индустриско земјоделство го промени пејзажот.

Западните Гати (Ghats) ги губат шумите: луѓето користат огревно дрво за некои индустриски занаети и за домашно затоплување и ја чистат земјата за потребите на текстилната и шеќерната индустрија, за градење патишта, градење домови, за туристички локации, како и за рударство. Обесшумувањето станува алармантно (Kurane, Samant 2010).

Индиската и маратската земјоделска политика сè уште инсистира на интензивна иригација и продукција (Chand 2009). Демографската и традиционалната дистрибуција на богатство овде игра значајна улога. Поради брзото и сеприсутно минување кон монокултурата шеќерна трска и поради сè позависниот општествен, културен и образовен слој од шеќерната трска во оваа ситуација гледам „инертна социоекономска структура“, слично на процесите што ги идентификуваше Клифорд Герц како земјоделска инволуција (Clifford Geertz 1963: 82): индустријата со шеќерна репка во Махараштра е релативно фиксирана и ригидна, со тенденција да го надгради старото со детали (политички или научно) или преку промената од индивидуализам кон колективизам и пак назад, но реално не бара алтернатива – поодржливи или понасочени решенија.

Доминантната политичка, економска, лингвистичка или религиска заедница на Марата интегрирала во себе или акултурирала многу номади, хортикултуралисти и други селски заедници. Многу од нив ја изгубиле својата територија, често поради големите инвестициски проекти (брани) или поради уништувањето на шумите. Гадгил и Гуха (Gadgil, Guha 1995) ја означиле оваа депресивна група во индиското општество како „еколошки бегалци“, кои ја претставуваат евтината работна сила и истовремено се третирали од доминантните групи како општествен проблем. Губењето на биолошката разновидност е придружено со губење на културната разновидност.

Важноста на шеќерната трска не е видлива само во економијата, социологијата или екологијата на рурална Махараштра, туку исто така и во секојдневниот живот: превозници на трска и сезонски работници ги прават своите (привремени) живеалишта од трска; тие цвакаат од стеблата како ужинка или како десерт, го хранат добитокот со лисјата, прават свеж сок на градските улици и луѓето често пијат сладок чај и користат уште поголеми количини на шеќер во секојдневната исхрана.

Шеќерот предизвикува нарушувања во исхраната, дебелина, распаѓање на забите, кардиоваскуларни болести, бројни видови на канцер и типот 2 на дијабетес. Истражувачите откриле дека речиси 35 проценти од населението во јужна Индија имаат дијабетес и дека бројот на „пациентите“ расте со епидемски размери, исто како и во другите развиени индустриски земји или земјите во развој. Дијабетесот е почест кај оние со поголеми приходи што работат на седентарни работни места. Кај жените дијабетесот е поврзан со дебелината (Ramachandran et al. 1988; Shetty 2012). Во материјално

слабите и сиромашни предградија и села луѓето немаат проблем со прекумерната тежина, туку имаат проблем со обезбедување доволна количина на храна (Gadgil, Guha 1995: 3), така што тие делумно ја гасат гладта со „празни калории“ преку шеќерот.

Некои држави одлучиле да ја ограничат продажбата на шеќер. Но постои една точка во која прашањето секогаш се појавува: дали рестрикциите се единствено наменети да го подобрат здравјето на популацијата или тие само ја полнат државната каса преку новите даноци (Strom 2012; Šulek 2013). Дилемата е иста и со цигарите, горивото и другите видови на профит што се базира на зависност.

Како алтернатива на шеќерот има едно растение на пазарите што се нарекува стевија (stevia), кое првенствено им било познато на домородните Парагвајци и Бразилци. Стевијата е многу поблага од трската и од шеќерната репка, нема калории и всушност го редуцира шеќерот во крвта. Останува да видиме како овие промени на глобалниот и на индискиот пазар, како и здравствената политика, ќе повлијаат врз западна Махараштра.

Политичката економија и природата

Општествениот живот на шеќерната трска во Махараштра е резултат на историски, административни и биофизички услови, како на пример одгледувањето на одредени видови растенија, воспоставувањето на колонијалните и постколонијалните економски и политички територии, демографските и социјалните политики, сродството, миграциите и менаџирањето на културното и природното наследство, исхраната и дискурзивните промени во глобалната (политичка) економија.

Бројот на задруги во Махараштра почнал да се зголемува со акцент на протекционизмот и социјалната држава по Втората светска војна. Индиската, а особено политичката и економската еманципација на Махараштра беше поврзана со земјоделските задруги, кои претставуваа база за воспоставувањето на повеќето други јавни институции. Задругите во 1950-тите години не беа ништо ново; тие беа резултат на општествените борби и протекционизмот во Европа. Тие претставуваа корисна алатка за националната економија на рурална Махараштра. Задругите во Махараштра отсекогаш беа важна политичка и економска алатка за зајакнување на земјоделците и за општото добро. Индискиот социјализам ги поддржувал овие локални/регионални иницијативи, додека од друга страна иницијативите биле дизајнирани за да ги потчинат земјоделците на државата.

Задругите се обиделе да поврзат две модернистички идеи: идејата за национална самодоволност и самоорганизирање и идејата за пазарно одредена економија на продажбата. Шеќерните задруги сакале да бидат внатрешно егалитарни (демократски) и економски конкурентни со другите општествени групи. Неолиберализмот отишол во спротивна насока: кон деконструкција на заедницата, задолженост, приватизација и поголема екстернализација на трошоците. Задругите формирани во Махараштра во минатиот век се обиделе да ја решат политичката и економската дилема од 20 век, но само делумно успешно поради наследениот кастинско-класен систем и поради интернационалниот економски притисок.

Од друга страна, шеќерните задруги не ги задоволуваат моменталните очекувања за животната средина. Маратите, како и многу други индустријализирани нации во развој, ја игнорираа одржливоста на нивниот екосистем и на здравјето.

Слика 1. Исечени и изгорени стебла од земјоделецот пред да посади нова култура, Колхапур, декември 2010 (фотографија на Петер Симониќ).

Слика 2. Работници на полињата во Васанда, Мањари Будрук, декември 2010 (фотографија на Петер Симониќ).

Користена литература

- Amin, S. 1984. *Sugarcane and Sugar in Gorakhpur: Inquiry into Peasant Production for Capitalist Enterprise in Colonial India*. Delhi, New York: Oxford University Press.
- Appadurai, A. 1984. Wells in western India: Irrigation and cooperation in an agricultural society. *Expedition* 26/3, стр. 3–14.
- Appadurai, A. 1989. Transformations in the culture of agriculture. Bo: Carla Borden (Ed.), *Contemporary Indian Tradition*. Washington and London: Smithsonian Institution Press, стр. 173–186.
- Araghi, F. A. 1995. Global Depeasantization, 1945–1990. *The Sociological Quarterly* 36/2, стр. 337–368.
- Attwood, D. M., Baviskar, B. S. 1987. Why Do Some Co-operatives Work but Not Others? A Comparative Analysis of Sugar Co-operatives in India. *Economic and Political Weekly* 22/26, стр. 38–49.
- Banerjee, A. et al. 2001. Inequality, Control Rights and Rent Seeking: Sugar Cooperatives in Maharashtra. *The Journal of Political Economy* 109/1, стр. 138–190.
- Béteille, A. 1986. Individualism and Equality. *Current Anthropology* 27/2, стр. 121–134.
- Broadberry, S., Gupta, B. 2006. The Early Modern Great Divergence: Wages, Prices and Economic Development in Europe and Asia, 1500–1800. *The Economic History Review* 59/1, стр. 2–31.
- Chand, R. 2009. Agricultural Development Policies and the Growth of Indian Agriculture. Bo: Manmohan Agarwar (Ed.), *India's Economic Future: Education, Technology, Energy and the Environment*. New Delhi: Social Sciences Press, стр. 103–127.
- Conklin, H. C. 2008. An Ethnoecological Approach to Shifting Agriculture. Bo: Michael R. Dove, Carol Carpenter (Eds.), *Environmental Anthropology: A Historical Reader*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwall Publishing, стр. 241–248.
- Conway, G. 1997. *The Double Green Revolution: Food for All in the 21st Century*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Davis, M. 2006. Planet of Slums. Bo: Susan Watkins (Ed.), *The Global Stage*. Calcutta: Seagull Books, стр. 92–124.
- DES. 2011. *Maharashtra's Economy in Figures*. Mumbai: Government of Maharashtra, Directorate of Economics and Statistics.
- Gadgil, M., Guha, R. 1995. *The use and abuse of nature: Ecology and equity*. Oxford: Oxford University Press.
- Galloway, J. H. 1989. *The Sugarcane Industry. A Historical Geography from Its Origin to 1914*. Cambridge [etc]: Cambridge University Press.
- Geertz, C. 1963. *Agricultural Involution: Social development and economic change in two Indonesian villages*. Berkeley: University of California Press.
- Giraud, Pierre-Noël. 2006. *Neenakost v svetu: ekonomija sodobnega sveta*. Ljubljana: Založba /*cf.

- Graeber, David. 2011 *Debt: the first 5,000 years*. Brooklyn (N.Y.): Melville House.
- Gregorčič, Marta. 2008. Razredni boj v Indiji: Študija primera neodvisnega sindikata Čatisgarh mukti morča. *Časopis za kritiko znanosti* 36/234, стр. 60–87.
- Gregorčič, Marta. 2011. *Potencia: Samoživost revolucionarnih bojev*. Ljubljana: Založba/*cf.
- Guha, R. 2010. *Makers of Modern India*. New Delhi [etc.]: Penguin Books.
- Gupta, A. 2005. Peasants and Global Environmentalism. Bo: N. Haen, R. Wilk (Eds.), *The Environment in Anthropology*. New York: New York University Press, стр. 302–324.
- Hardin, G. 1968. The Tragedy of Commons. *Science* 162/3859, стр. 1243–1248.
- Harvey, D. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. New York: Oxford University Press.
- ICA 2011. *Global 300: Report 2010*. Geneva: International Co-operative Alliance.
- Ingold, T. 2003. Globes and Spheres: The Topology of Environmentalism. Bo: K. Milton (Ed.), *Environmentalism: The View from Anthropology*. London: Routledge, стр. 31–42.
- Internet 1. Maps of India: Maharashtra Sugar Industry; Посетено на 10 септември 2012, на <http://business.mapsofindia.com/sugar-industry/maharashtra.html>.
- Internet 2. Maharashtra State Co-operative Sugar Factory Federation Ltd: Welcome. Посетено на 1 март 2013, на <http://www.mahasugarfed.org>.
- Internet 3. Wikipedia: Sugar Beet; http://en.wikipedia.org/wiki/Sugar_beet, 3. 5. 2012.
- Internet 4. Wikipedia: Maharashtra; <http://en.wikipedia.org/wiki/Maharashtra>, 20. 4. 2012.
- Internet 5. Wikipedia: Sharad Pawar. Посетено на 10 јануари 2013, на http://en.m.wikipedia.org/wiki/Sharad_Pawar?wasRedirected=true.
- Jethmalani, R. 2010. Dacoits have looted India. *India Today* 36/50, 10.
- Kropotkin, P. 1972. *Mutual Aid: A Factor of Evolution*. New York: New York University Press.
- Kulkarni, B. D. 1993. *Role of the Co-operative Sugar Factories in Rural Development*. Pune: Nehru Institute of Social Sciences.
- Kurane, A., Samant J. 2010. *The Environmental and Social Impact of Deforestation in the Western Ghats: With Emphasis on the Warna River Basin: Draft for internal circulation within the project*. Kolhapur: Department of Environmental Science, Shivaji University; Development Research, Awareness and Action Institute.
- Lalvani, M. 2008. Sugar Cooperatives in Maharashtra: A Political Economy Perspective. *Journal of Development Studies* 44/10, стр. 1474–1505.
- Meeta, M., Rajivlochan, M. 2006. *Farmers Suicide: Facts and Possible Policy Interventions*. Pune: Yashada Institute.
- Mintz, S. 1985. *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History*. New York [etc.]: Penguin Books.
- Mishra, S. 2006. *Suicide of Farmers in Maharashtra: Executive Summary*. Mumbai: Indira Gandhi Institute of Development Research.

- Mishra, S. 2012. Maharashtra sugarcane farmers agitation intensifies. *News Yaps*, Посетено на 11 ноември 2012, на <http://www.newsyaps.com/cartoon-maharashtra-sugarcane-farmers-agitation-intensifies/3283/>
- Netting, R. M. 1993. *Smallholders, Householders: Farm Families and the Ecology of Intensive Sustainable Agriculture*. Stanford: Stanford University Press.
- OECD. 2011 *OECD-FAO Agricultural Outlook 2011*. Rome: Food and Agriculture Organisation of the United Nations, OECD Publishing.
- Pallavi, A. 2012, November 15. Maharashtra sugarcane farmers protest for better price, *Down to Earth — Science of Environment Online*. Посетено на 3 март 2013, на <http://www.downtoearth.org.in/content/maharashtra-sugarcane-farmers-protest-better-price>.
- Pandit, N. 1979. Caste and Class in Maharashtra. *Economic and Political Weekly* 14/7–8, стр. 425–436.
- Phadke, A. 1993. Mobilisation against Communalism in South Maharashtra. *Economic and Political Weekly* 28/23, стр. 1142–1143.
- Polanyi, K. 2001. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Boston: Beacon Press.
- Pruthi, S. 1995. *History of the Sugar Industry in India*. New Delhi: Reliance Publishing House.
- Ramachandran, A. et al. 1988. High Prevalence Of Diabetes in an Urban Population in South India. *British Medical Journal* 297/6648, стр. 587–590.
- Rapport, N., Overing, J. 2003. *Social and Cultural Anthropology: The Key Concepts*. London [etc.]: Routledge.
- Shetty, P. 2012. Public health: India's diabetes time bomb. *Nature* 485, стр. 14–16.
- Spear, P. 1990. *A History of India: Vol. 2: From the Sixteenth Century to the Twentieth Century*. New York [etc.]: Penguin Books.
- Strom, S. 2012. Nation's Sweet Tooth Shrinks: U.S. Cuts Estimate of Sugar Intake. *New York Times* 161/301, стр. 25.
- Šulek, K. 2013. V sladkorju je denar. *Večer, V soboto* 69/28, 2. februar, стр. 10–11.
- Thu, K. 2009. The Centralisation of Food Systems and Political Power. *Culture & Agriculture* 31/1, стр. 13–18.
- Tupe, S. D. 1992. *Sugar Co-operatives and Rural Change*. Pune: Dwarka Prakashan.